

İKİNCİ QARABAĞ MÜHARİBƏSİNİN QƏLƏBƏ İLƏ BAŞA ÇATMASINDA ÖLKƏ PREZİDENTİ, ALI BAŞ KOMANDAN İLHAM ƏLİYEVİN ROLU

Aygün Kərimova
Bakı Slavyan Universiteti
azerbaycansunasliq@bsu-uni.edu.az

Açar sözlər: İ.Əliyev, Ali Baş Komandan, Qarabağ münaqişəsi, siyasi lider, hərbi strateq

Azərbaycan xalqının ən ağırlı problemlərindən biri olan Qarabağ probleminin həlli məsələləri ölkə prezidenti və Ali Baş Komandan kimi İ.Əliyevin qarşısında duran ən başlıca vəzifələrdən biri olmuşdu. O, Qarabağ münaqişəsinin qələbə ilə başa çatması üçün vacib olan bütün resursları səfərbər edərək, xalqımızı 30 il həsrətində olduğu qələbəyə qovuşdurdu və şanlı tariximizdə yeni bir səhifə açdı. İlham Əliyevin siyasi istedadını ortaya qoyan ən mühüm faktlardan biri də əks-hücum əməliyyatlarının zamanının zərgər dəqiqliyi ilə müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı idi. II Qarabağ savaşında İ. Əliyev tərəfindən münaqişə prosesinə Türkiyə, Pakistan, Qoşulmama hərəkəti, Türk Şurası kimi yeni aktorların daxil edilməsi də qələbənin əldə edilməsində böyük rol oynadı. Ölkə prezidentinin müharibənin gedişində istər hərbi sahəsində, istərsə də diplomatiya və informasiya sahəsində atdığı düzgün addımlar və qəbul etdiyi qərarlar qələbənin təmin olunmasında həlledici rol oynadı.

РОЛЬ ПРЕЗИДЕНТА СТРАНЫ И ГЛАВНОКОМАНДУЮЩЕГО ИЛЬХАМА АЛИЕВА В ЗАВЕРШЕНИИ ВТОРОЙ КАРАБАХСКОЙ ВОЙНЫ ПОБЕДОЙ

Айгюн Каримова

Ключевые слова: И. Алиев, Верховный главнокомандующий, Карабахский конфликт, политический лидер, военный стратег

Урегулирование карабахского конфликта была одной из самых болезненных проблем азербайджанского народа и одной из главных задач, стоявших перед Президентом, Верховным Главнокомандующим. Он мобилизовал все необходимые ресурсы в карабахском конфликте и привел наш народ к победе, к которой мы стремились 30 лет, и тем самым открыл новую страницу в нашей славной истории. Одним из важнейших

факторов, раскрывающих политический талант Ильхама Алиева, был связан с умением определять время проведения контрнаступательных операций с ювелирной точностью. Включение И. Алиевым в конфликтный процесс новых акторов, таких как Турция, Пакистан, Движение Неприсоединения, Тюркский совет, также сыграло большую роль в достижении победы во II Карабахской войне.

Во время войны дальновидные шаги и решения Президента страны, будь то в военной области или в области дипломатии и информационной войны, сыграли решающую роль в обеспечении победы.

THE ROLE OF THE PRESIDENT, SUPREME COMMANDER-IN-CHIEF ILHAM ALIYEV IN THE END OF THE SECOND KARABAKH WAR WITH VICTORY

Aygun Karimova

Key words: *I. Aliyev, Supreme Commander-in-Chief, Karabakh conflict, political lider, military strategist*

The settlement of the Karabakh conflict, one of the most painful problems of the Azerbaijani people, was one of the main tasks facing the President and the Supreme Commander-in-Chief. He connected the people to the victory of 30 years longing and opened a new page in our glorious history by mobilizing all important resources for the ending of the Karabakh conflict with victory. One of the most important facts that revealed Ilham Aliyev's political talent was related to determining the time of counter-attack operations with jeweler's precision. In the Second Karabakh war, I. Aliyev's inclusion of new actors such as Turkey, Pakistan, Non-Aligned Movement, Turkic Council in the conflict process also played a big role in achieving victory. During the war, the right steps and decisions taken by the president of country, whether in the military field or in the field of diplomacy and information, played a decisive role in ensuring the victory.

Hər bir xalqın həyatında baş verən böhranlı vəziyyətlərdən və tarixi burulğanlardan uğurla çıxma bilməsi xeyli dərəcədə onun qismətinə düşən siyasi liderdən asılıdır. Onların fəaliyyətindən asılı olaraq xalqlar faciəyə də düşər ola bilər, uğurda qazana bilərlər. Öz şəxsi nüfuzu, yüksək təşkilatçılığı, fəallığı, təşəbbüskarlığı və digər üstün şəxsi keyfiyyətləri ilə fərqlənən, toplumu motivasiya edərək, ardınca apara, onların gücünü və enerjisini toparlayaraq ağırlı problemlərin həlli istiqamətinə yönəldə bilən liderlər bir qayda olaraq öz xalqını müxtəlifxarakterli təlatümlərdən xilas edə bilmiş və onu uğura

qovuşdura bilmişdir. Azərbaycan prezidenti İ.Əliyev cənablarının da belə liderlərdən biri olub və öz xalqı üçün dəyişikliyin, pragmatizmin, rəşional düşüncənin, inkişafın və qələbənin rəmzinə çevrilmişdir. Onun hakimiyyəti illərində Azərbaycanın siyasi-iqtisadi qüdrəti artmış, hərbi cəhətdən daha da güclənmiş, beynəlxalq miqyasda ölkənin nüfuzu yüksəlmişdi. Xüsusilə də son 30 ildə Azərbaycan xalqı üçün ən ağırlı problemə çevrilən Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münacişəsinin xalqımızın xeyrinə qələbə ilə başa çatdırılması, məhz ölkə prezidenti İ. Əliyev və onun komandasının xidmətidir. Bu qələbə siyasi, diplomatik, iqtisadi, informasiya və hərbi quruculuq sahəsində aparılan böyük zəhmət və fəaliyyət nəticəsində əldə olunmuşdu.

Siyasi cəhətdən səriştəli, siyasi istedad sahibi və qətiyyətli lider

Ölkə prezidentinin, Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunu bitirməsi və həmin təhsil müəssisəsində bir müddət müəllim kimi çalışması, eləcə də ixtisasına uyğun alimlik dərəcəsi alması, onun siyasi biliklərinin formalaşmasında, professional siyasətçi kimi yetişməsində böyük rol oynamışdı. Təsadüfi deyil ki, Belarus prezident çıxışlarının birində etiraf etmişdi ki, “Mən həmişə deyirəm ki, İlham Heydər oğlu bizim aramızda ən ziyalı və savadlı Prezidentdir və o bu məsələyə böyük diqqət yetirir” [1]. İ.Əliyevin müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışması və prezidentlik dövründə qazandığı təcrübə də onun dövlət xadimi, siyasət adamı kimi formalaşmasında böyük rol oynadı. Bu gün İ. Əliyev beynəlxalq miqyasda görkəmli dövlət xadimi kimi qəbul görür. Onun rəhbərliyi ilə Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzu daha da artmış, əlaqələrin coğrafiyası genişlənmiş, dost ölkələrin sayı artmış, tərəfdaş ölkə kimi etibar qazanmışdır.

Azərbaycanın ən böyük problemi Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münacişəsinin həlli ilə bağlı məsələlər, davamlı olaraq Prezident İlham Əliyev başda olmaqla Azərbaycan diplomatiyasının qarşısında dayanan ən mühüm vəzifələrdən biri olmuşdur. Ölkə rəhbərinin demək olar ki, bütün səfərlərində, keçirdiyi görüşlərində, mötəbər tribunallarda etdiyi çıxışlarda Dağlıq Qarabağ münacişəsi həmişə əsas mövzu olmuşdu. Ölkə rəhbəri problemin həllində beynəlxalq təşkilatların, ayrı-ayrı dövlətlərin ikili standartları və aqressorla bizi eyni gözdə görmələri, bəzən hətta Ermənistanın mövqeyinin müdafiə edilməsi və s. kimi hallarla üzleşsə də yorulmadan, ardıcıl və davamlı olaraq bu münasibətlərin dəyişilməsinə çalışırdı.

Dövlət başçısının "Valday" beynəlxalq diskussiya klubunun 16-cı toplantısındakı (3 oktyabr 2019), eləcə də Münxen Təhlükəsizlik Konfransı çərçivəsində Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münacişəsi ilə bağlı panel müzakirələrində (15 fevral 2020), Ermənistanın baş naziri N. Paşinyanla keçirdiyi debatlarda üstün performans sərğiləməsi siyasətçi kimi səriştəliliyin gözəl nümunəsi idi. O bu debatlarda qoyulan problemlərə həm yanaşma tərzi və analiz etmək qabiliyyətinə görə, həm də üstün dil bilgiləri ilə

rəqibindən çox üstün olduğunu nümayiş etdirdi. Münxen müzakirələrindən sonra erməni ekspert *Andranik Tevanyan* özünün Facebook səhifəsində yazdı ki, *İlham Əliyevin duruşu, davranışı və N.Paşinyanı gülünc vəziyyətə salmasından belə təəssürat yaranırdı ki, müharibədə uduzan tərəf bizik[2]. Bu cür beynəlxalq miqyaslı tədbirlərdə Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı məsələlərin müzakirəyə çıxarılması və müzakirələr zamanı Azərbaycan dövlət rəhbərinin üstün siyasi-diplomatik hazırlıq nümayiş etdirməsi dünya ictimaiyyətinin gözündə Azərbaycanın müsbət imicinin formalaşmasınamüsbət təsir edir, eyni zamanda Qarabağ problemi ilə bağlı həqiqətlərin dünyaya çadırılmasında böyük rol oynayır.*

İlham Əliyevin Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı ən böyük xidmətlərindən biri, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün heç vaxt danışıqların mövzusu olmaması ilə bağlı hər hansı bir güzəştə getməməsi və Azərbaycan ərazilərinin işğalı ilə müşayiət olunan status-kvoya qarşı çıxması ilə bağlıdır. O Dağlıq Qarabağ icmasının danışıqlarda tərəf kimi iştirak etməsinin də əleyhinə olmuş və onların tərəf kimi hər hansı bir formada danışıqlarda iştirakının qarşısını almışdır. Bir də Azərbaycan prezidenti münaqişənin həllində hərbi seçəniyi həmişə gündəmdə saxlamışdı. Bütün bu cür hallara görə o daim beynəlxalq qurumlar və iri dövlətlər tərəfindən təzyiqlərə, hətta təhdidlərə məruz qalmışdır. Bu yaxınlarda **Prezident İlham Əliyev Cəbrayıl da rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşündə Azərbaycana edilən təzyiqlərin və təxribatlar haqqında bir sıra yeni faktlar açıqlayıb:** “Bizə edilən təzyiqlərin və təxribatların təməlinə də bax, Qarabağ amili idi. Çünki prezidentlik dövründə, - mən bunu bir neçə dəfə demişəm, indi hələ vaxt tam yetişməyib ki, mən xalq qarşısında tam mənzərəni açım, - amma belə tezislər var idi ki, bəli, siz gərək Qarabağı unudasınız, siz gərək bu vəziyyətlə barışasınız, deməli, Ermənistanla barışasınız, əməkdaşlığa başlayasınız. Neçə dəfə təklif edilirdi ki, Azərbaycan güc tətbiq etməməklə bağlı öhdəlik götürsün öz üzərinə. Mən hər dəfə imtina edirdim, hər dəfə! Sonuncu dəfə Aprel döyüşlərindən sonra Vyana görüşündə. O vaxt məğlubiyyətdən sonra Ermənistanı dəstəkləmək üçün Minsk qrupunun həmsədri olan Amerika Birləşmiş Ştatları Vyanada tələm-tələsik bu görüşü təşkil etmişdi. Mən o görüşə gələndə artıq orada Minsk qrupunun xarici işlər nazirləri əyləşmişdilər və mənə bir protokol, yəni, bir bəyanat mətnini verdilər. Mən elə orada dedim ki, əgər bunu siz hazırlamısınızsa, bunu bir gün əvvəl, iki gün əvvəl verəydiniz. Niyə mənə fakt qarşısında qoyursunuz? Mən başladım orada oxumağa. Gördüm ki, burada bizə sərf etməyən müddəalar var, o cümlədən güc tətbiq etməməklə. Mən imtina etdim. Dedim ki, mən buna imza atmayacağam. Dedilər necə? Dedim belə. Siz özünüz nə istəyirsiniz qəbul edin, mən buna imza atmayacağam. Yəni, sözüm odur, bütün təzyiqlərin təməlinə də bu dayanmışdı ki, biz daxili problemlərlə məşğul olaq, daxili problemlərin içərisində çabalayaq ki,

Qarabağ unudulsun və Ermənistan bu torpaqlara əbədi sahib olsun. Bəzi xarici ölkələrin nümayəndələri deyirdilər ki, siz gərək reallıqla hesablaşsınız, siz müharibəni uduzmusunuz, yeni müharibəni heç kim qoymayacaq, biz qoymayacağıq, qonşu ölkələr qoymayacaqlar. Bizi hədələyirdilər. Hədələyirdilər ki, müharibə başlasa, biz yenə torpaq itirəcəyik. Ermənistanın oğurluğa görə bu gün həbsdə olan keçmiş müdafiə naziri bizi hədələyirdi. Amerika da hədələmişdi. Yəni, o bunu özbaşına demişdi? Yox! Onun ağzına bu sözləri qoyanlar olub ki, biz bu vəziyyətlə barışaq, bu torpaqlardan əl çəkək, deyək ki, bəli, gəl indi Ermənistanla əməkdaşlıq edək”[3].

44 günlük vətən müharibəsi ərəfəsində, xüsusilə də Tovuz təxribatı və ondan sonrakı mərhələdə ölkə prezidentinin atdığı addımlar və qəbul etdiyi qərarlar siyasi səriştəliyin və qətiyyətliyin bariz nümunəsi idi. Bu insidentdən sonra Azərbaycan prezidentimünaqişənin nizamlanma prosesi ilə bağlı olan beynəlxalq qurumlara və siyasi avantüra ilə məşğul olan erməni hakim dairələrinə öz etirazını daha sərt və qətiyyətli şəkildə ortaya qoymağa başladı. Məsələn, o ATƏT-n Minsk qrupunu tənqid edərək qeyd edirdi ki, Minsk qrupu hansı səbəblərdən bu dərəcədə passiv və etinasızdır. Onlar real, substantiv danışıqlar aparmaq əvəzinə, danışıqları imitasiya ilə məşğuldurlar. Prezident İlham Əliyev qətiyyətlə tələb edir ki, ya danışıqlar real məzmunlu olmalı, beynəlxalq təşkilatların qəbul etdikləri sənədlərə uyğun olaraq münaqişə həll edilməli, ya da Minsk qrupunun tərkibi dəyişməlidir. Danışıqlar yolunu bundan sonra da imitasiyaya çevirməyə Azərbaycan imkan verməyəcək, öz haqqını daha sərt şəkildə tələb edəcək [4.3]. Prezident İlham Əliyev Nazirlər Kabinetinin iyulun 15-də 2020-ci ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasında etdiyi çıxışında Ermənistan rəhbərliyini "...qələt eləmişən, təxribat törətmisən, cinayət törətmisən, – cavab ver buna” şəkildə ittiham edirdi. O, eyni zamanda həmin çıxışında Ermənistanın Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatına müraciət etməsi və onlardan yardım istəmək faktına toxunaraq bildirdi ki, “KTMT-nin buna nə dəxli var? Birincisi, Azərbaycan, bir daha demək istəyirəm ki, Ermənistanın dövlət sərhədini pozmayıb, təxribat törətməyib, Ermənistan ərazisinə keçməyib. Belə olan halda KTMT-nin bu işə nə dəxli ola bilər? Bu bir. İkincisi, bu addım onların acizliyini, qorxaqlığını göstərir. Onu göstərir ki, Azərbaycan qarşısında təkbaşına duruş gətirə bilməyəcəklər və onu bilirlər. Biz də bunu bilirik. KTMT-ya müraciət etmək onların qorxaqlığının növbəti təzahürüdür. Onlar öz qorxaqlığını, rəhbərliyin qorxaqlığını bir daha göstərdilər”[5].

İlham Əliyevin siyasi istedadını ortaya qoyan ən mühüm faktlardan biri də əks-hücum əməliyyatlarının zamanının zərgər dəqiqliyi ilə müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı idi. Bu birinci növbədə Tovuz təxribatından sonra yaranmış əlverişli beynəlxalq şərait ilə bağlı idi. Çünki, bu şərait

Azərbaycana öz ərazi bütövlüyünü və tarixi ədaləti bərpa etməyə imkan yaradırdı. Belə ki, COVID-19 pandemiyasının bütün dünyanın diqqət mərkəzində olması və onu məşğul etməsi, ATƏT-in Minsk qrupunun ABŞ, Rusiya və Fransadan olan həmsədrlərinin müharibənin dayandırılması ilə bağlı layihələrinin iflasa uğraması, ABŞ-da prezident seçkiləri kompaniyasının getməsi və Amerika siyasilərinin diqqətinin seçkilərə yönəlməsi, N.Paşinyanın qərbyönlü siyasət yürütməsi ilə bağlı Rusiya ilə Ermənistan arasında soyuqluğun yaranması, eləcə də Rusiya prezidenti Sorosun adamı olan N.Paşinyanın hakimiyyətdə qalmasını istəməməsi, Türkiyənin hərbi-siyasi qüdrətinin artması və regional güc kimi proseslərə təsir etmək imkanının yaranması və Azərbaycanla daha sıx müttəfiqlik əlaqələrinin qurulması, həmçinin birmənalı şəkildə Azərbaycanı dəstəkləməsi və s. kimi bir çox halların olmasını qeyd edə bilərik. Digər tərəfdən Azərbaycan müharibə hazırlıqlarını başa çatdırmış ən müasir texnologiyalar əsasında güclü bir ordu qura bilmişdi. Ermənistandan fərqli olaraq ölkədə sabitlik hökm sürür və xalq iqtidar birliyi mövcud idi. Ermənistandakı iqtisadi tənəzzüllə rəğmən ölkə iqtisadi cəhətdən inkişaf edirdi.

II Qarabağ savaşında İ. Əliyev tərəfindən münaqişə prosesinə Türkiyə, Pakistan, Qoşulmama hərəkəti, Türk Şurası kimi yeni aktorların daxil edilməsi də qələbənin əldə edilməsində böyük rol oynadı. Müharibənin gedişində Türkiyə və atom silahına malik Pakistanın diplomatik-siyasi baxımdan Azərbaycanı birmənalı şəkildə dəstəkləməsi və prosesə daxil olması bir sıra ölkələri, ilk növbədə isə Rusiyayı hadisələrə müdaxilədən çəkirdi. Rusiya hərbi gücünə və regionda olmasına baxmayaraq o NATO blokunun üzvü Türkiyə ilə qarşı-qarşıya gəlmək istəmirdi, bu məsələdə yəqin ki, Türkiyə Prezidenti R.T.Ərdoğanın "qırmızı xətti keçməmək" xəbərdarlığı da öz sözünü demişdi [6].

Qoşulmama hərəkəti, Türk Şurası kimi təşkilatlar Azərbaycanın haqlı işində ona dəstək olub, ölkəmizin ərazi bütövlüyünü yekdilliklə dəstəkləyərək, işğalçı Ermənistanın zəbt etdiyi ərazilərdən hərbi qüvvələrini çıxarmasını tələb ediblər. Hələ münaqişədən təxminən bir qabaq (25-26 oktyabr 2019) Qoşulmama hərəkətinin 160-a yaxın ölkə və beynəlxalq təşkilatın nümayəndələrinin iştirakı ilə Bakıda keçirilən XVIII Zirvə Görüşündə "Bakı Bəyannaməsi" adlanan yekun sənədində Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpası ilə bağlı əhəmiyyət daşıyan mühüm bir müddəa yer almışdı. Orada deyilirdi: "Biz, dövlət və hökumət başçıları Azərbaycanın müstəqilliyi, suverenliyi və ərazi bütövlüyünə möhkəm dəstəyimizi ifadə edirik və Azərbaycanın öz ərazi bütövlüyünü bərpa etməsi ilə bağlı səyləri ilə həmrəyliyimizi ifadə edirik" [7]. Müharibənin gedişində də Qoşulmama hərəkəti öz dəstəyini Azərbaycandan əsirgəmədi. Belə ki, 2020-ci il oktyabrın 19-da BMT TŞ-nin münaqişə ilə bağlı keçirilmiş qapalı iclasından sonra

ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədr ölkələri olan Rusiya və Fransa tərəfindən xüsusi bəyanat layihəsi hazırlanmış və həmin layihədə ölkəmiz əleyhinə müddəalar yer almışdı (Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyən və işğalçı qoşunlarının dərhal ərazimizdən çıxarılmasını ehtiva edən Təhlükəsizlik Şurasının məlum 4 qətnamələrinə istinad edilməmişdi). Həmin layihə qəbul edilərkən Təhlükəsizlik Şurasında təmsil olunan Qoşulma hərəkətindən olan 7-i ölkənin (İndoneziyanın, Nigeriyanın, Vyetnamın, Tunisin, Cənubi Afrika Respublikasının, Dominikan Respublikasının, Sent Vinsentin və Qrenadin) nümayəndələri bu qərarın əleyhinə çıxmışlar. Nəticədə bəyanat geri götürülmüşdü. Azərbaycan diplomatiyasının və şəxsən Azərbaycan prezidenti İ.Əliyevin ciddi söyləri və gördüyü işlər nəticəsində dövlətçiliyimiz tarixində ilk dəfə idi ki, BMT TŞ-da Azərbaycanın maraqlarının nəzərə alınmayan sənəd qəbul olunmurdu. Bu İ. Əliyev başda olmaqla Azərbaycan diplomatiyasının böyük uğuru idi. Dövlət başçısı bununla bağlı qeyd edirdi: “Müharibə gedə-gedə bizə qarşı sanksiyalar tətbiq etmək istəyirdilər. Biz öz torpağımızda vuruşuruq. Biz öz ərazi bütövlüyümüzü bərpa edirik. Bizə qarşı sanksiyalar tətbiq etmək ədalətsizlikdir, vicdansızlıqdır. Kim idi bunları təşkil edən? Minsk qrupuna həmsədrlik edən ölkələr. Kim bunun qarşısını aldı? Bizə dost olan ölkələr, Qoşulmama Hərəkətinə üzv olan ölkələr. Çünki biz Qoşulmama Hərəkətinin sədri kimi özümüzü ləyaqətlə aparmışıq, bu ölkələrə kömək etmişik, həm maliyyə yardımı göstərmişik, həm də humanitar yardım. COVID ilə bağlı 30-dan çox ölkəyə humanitar, maliyyə yardımı göstərmişik. Onların maraqlarını müdafiə etmişik və onlar da, öz növbəsində, bizə dəstək verdilər”[8].

İ.Əliyev II Qarabağ savaşı dövründə Azərbaycan qarşı irəli sürülən bir sıra ittihamlara və qarayaxma kompaniyalarına qarşı da mübarizə aparmış və yeri gəldikcə statusundan asılı olmayaraq bu cür fikirləri söyləyənləriciddi tənqid atəşinə tutmuş, ən azından tutarlı faktların ortaya qoyulmasını tələb etmişdir. Məsələn, Azərbaycan prezident Fransanın Fiqaro qəzetinin müxbirinin “Türkiyənin müdaxiləsini və Türkiyədən müxalif Suriya döyüşçülərini qəbul etməklə Siz yerli bir münaqişənin regional bir müharibəyə çevrilməsindən qorxmursunuz?” şəkilindəki provokativ sualını cavabladırarkən bu cür xəbərlərin feyk xəbər olduğunu bildirərək demişdi: “Əvvəla, Türkiyə əsla münaqişəyə cəlb edilməyib. Türkiyənin iştirakına dair heç bir dənə də sübut yoxdur. (...) İkincisi, Azərbaycan tərəfində heç bir əcnəbi döyüşçü yoxdur. Bu, başqa bir feyk xəbərdir. Bu, bəzi ölkələrin bəzi rəsmiləri tərəfindən yayılmışdır. Lakin bu vaxtadək, toqquşmalar başlayandan sonra iyirmi gündən çox bir müddətdə bizə nə Fransadan, nə də Rusiyadan heç bir dəlil təqdim olunmamışdır. Çünki bu bəyanatı Fransa və Rusiya rəsmiləri vermişdir və biz onlardan sübut tələb etmişdik. Biz dəlilləri tələb etmişdik. Yalnız sözlər. Heç bir sübut yoxdur, heç bir dəlil yoxdur”[9].

Hərbi strateq

Azərbaycan prezidenti çox gözəl dərk edirdi ki, danışıqlar prosesinin uzanması və nəticəsiz qalması gec-tez hərbi yola müraciət edilməsinə gətirib çıxaracaq. Həm də tarixi təcrübə göstərir ki, güc faktoru, güclü olmaq həmişə diplomatların işini asanlaşdırır. Prezident İlham Əliyev Bakıda Heydər Əliyev adına Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbində xüsusi təyinatlı hərbi təhsil müəssisələrinin 2012-ci il buraxılışına həsr olunmuş mərasimdəki çıxışında bu məsələyə toxunaraq deyirdi: “Hazırda biz öz gücümüzü artırırıq və eyni zamanda, danışıqlar prosesində də iştirak edirik. Mən tam əminəm ki, ordumuz nə qədər güclü olsa, danışıqlar prosesində mövqeyimiz o qədər güclənər. Bu iki amil arasında birbaşa bağlantı vardır” (10). Ona görə də Ali Baş Komandan həmişə ordunun maddi texniki bazasının gücləndirilməsinə, yeni müasir silahların alınmasına, silah-sursat ehtiyatının artırılmasına və döyüş qabiliyyətinin yüksəldilməsinə xüsusi önəm verirdi. Dövlət büdcəsindən ayırmalarda orduya çəkilən xərclər də həmişə ön sıralarda olurdu.

Tovuz təxribatı və sonrası Ermənistan rəhbərliyinin sərsəm bəyannatları və atdığı bir sıra provokativ addımlar mövcud vəziyyəti daha da kəskinləşdirdi. Digər tərəfdən Tovuz təxribatı zamanı əsgər və zabitlər arasında böyük hörmət sahibi olan general mayor Polad Həşimovun öldürülməsi də həm əsgər və zabitlər arasında, həm də Azərbaycan cəmiyyətində erməniləri cəzalandırmaq, eləcə də illərin amansız məğlubiyyətlər seriyasından birdəfəlik qurtulmaq istəyi daha qabarıq şəkildə özünü büruzə verməyə başladı. Millət iki dəfə meydanlara axışaraq generalın qisasının alınmasını, torpaqların işğaldan azad edilməsini tələb etdi və könüllü şəkildə hərbi komissarlıqlara üz tutdu [11]. Eyni zamanda ermənilərin təmas xəttində mütəmadi olaraq atəşkəsi pozması və diversiya fəaliyyətləri həyata keçirməsi də Azərbaycanı daha kəskin addımlar atmağa sövq edirdi. Danışıqlar prosesi də demək olar ki, dayanmışdı. Öz növbəsində ölkə prezidenti İ. Əliyev dəfələrlə yüksək səviyyəli görüşlərində səsləndirmişdi ki, “... əgər bu məsələ sülh yolu ilə həll olunmasa, bunu hərbi yolla həll edəcəyik...” [12]. Nəhayət ermənilərin növbəti dəfə təmas xəttində atəşkəsi pozmasından sonra sentyabr ayının 27-də (2020) Azərbaycan prezidenti, Ali Baş Komandan İ. Əliyev Azərbaycan silahlı qüvvələrinə əks hücum əmri verdi. Beləliklə 44 gün davam edən vətən müharibəsi başlandı. Müharibənin başlanması ilə bir sıra beynəlxalq qurumların, eləcə də Qərb dövlətlərinin və Rusiyanın bəzi yüksək səviyyəli rəsmilərinin səsləndirdikləri "münaqişənin hərbi yolla həlli yoxdur"! fikirləri də fiaskoya uğratdı. Ölkə rəhbəri qətiyyətli hərəkətləri ilə bu tezisi gündəmdən çıxardı. İ. Əliyev sonralardan çıxışlarının birində də bu məsələyə toxunaraq deyirdi: “Mən bir daha danışıqlar dövrünə qayıtmaq istəyirəm. O vaxt dəfələrlə mənə deyilirdi ki, münaqişə yalnız sülh yolu ilə həll olunmalıdır. Deyə bilərəm ki, bütün beynəlxalq təşkilatlar, təmasda olduğum

bütün böyük dövlətlərin liderləri dəfələrlə deyirdilər ki, münafişənin hərbi həlli yoxdur. Bu, ifadələr açıq mətbuatda da var. Mən nə deyirdim? Deyirdim ki, var! Deyirdim ki, lazım olsa torpaqlarımızı hərbi yolla azad edəcəyik. Deyirdim ki, müharibə heç zaman istisna olunmur"[13].

Müharibənin qalibiyyətlə başa çatmasında Ali Baş Komandanın hərbi strateq kimi hərbi heyətlə birgə planladığı əməliyyatların və verdiyi qərarların çox böyük rolu olmuşdu. Müharibənin gedişində müxtəlif yerüstü və hava qüvvələrinin sinxronlaşdırılaraq birgə fəaliyyəti qələbənin qazanılmasında mühüm rol oynamışdı. Müharibələr tarixində ilk dəfə idi ki, "pilotsuz uçuş aparatlarından bu miqyasda və bu cür səmərəli şəkildə istifadə" istifadə olunurdu. Təsadüfi deyil ki, dünya səviyyəli hərbi ekspertlərin çoxu bu müharibəni, ilk növbədə, dronlar müharibəsi adlandırırdı[14].

Düşmənin hava hücumundan müdafiə sistemlərinin sıradan çıxarılmasında tətbiq edilən üsul (an-2, xalq arasında "kukruznik" *adlanan təyyarələrdən istifadə ilə*), zərbə gücü kimi əsasən xüsusi təyinatlılardan istifadə olunması (bu canlı qüvvə itkisinin xeyli dərəcədə qarşısının alınmasında və əməliyyatların uğurla nəticələnməsində əhəmiyyətli yerə sahibdir), bütövlükdə döyüş əməliyyatının uğurla hazırlanması (Hücum əməliyyatlarının cinahlardan başlanması (ermənilər mərkəzdən gözləyirdilər), Hadrutun, Laçın koridoruna çıxılması və s. kimi əməliyyatlar bu qəbildəndir), Şuşanın alınması zamanı təşkil olunan hücum əməliyyatı (bu əməliyyat unikallığına görə xüsusilə fərqlənirdi) və s. müharibə tariximizə damğasını vuran məqamlar idi. Ali Baş Komandan müharibənin gedişi və hazırlanan əməliyyatlar haqqında "Nasionalnaya oborona" jurnalına müsahibədə ətraflı şəkildə toxunurdu: "Müharibə dövründə bizim davranışımızın əsası, təbii ki, keçən il döyüş əməliyyatları başlandıqdan xeyli əvvəl işlənilib hazırlanmışdı, lakin hərbi əməliyyatların gedişində biz buna dəyişikliklər edirdik. Bu, ilk növbədə, onunla bağlı idi ki, uzun illər ərzində informasiyanın azacıq da olsa sızmasından yaxa qurtarmaq mümkün deyildi. Biz güman edirdik ki, düşmən bizim nəzərdə tutduğumuz əməliyyatlar barədə ümumən məlumatlıdır. Döyüş əməliyyatları zonası yetərinə məhduddur və təbii ki, əsas əməliyyatların harada keçiriləcəyini hər bir hərbi mütəxəssis müəyyən edə bilər. Buna görə də biz döyüşəməliyyatları planına demək olar ki, hər gün düzəlişlər edirdik. Mən Müdafiə Nazirliyinin, Dövlət Sərhəd Xidmətinin, Daxili İşlər Nazirliyinin, Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətinin və Xarici Kəşfiyyat Xidmətinin rəhbərliyi ilə hər gün müşavirələr keçirirdim. Biz həmin müşavirələrdə ötən günə yekun vurur, nöqsanları aşkar edirik, növbəti gün üçün əməliyyatları planlaşdırır və təsdiq edirdik. Buna görə də, belə deyək, çox fəal gündəlik iş gedirdi və bir sıra hallarda, - hərbi əməliyyatların gedişi indi artıq məlumdur, - bizim fəaliyyətimiz, bizim əməliyyatlarımız düşmən üçün çox gözlənilməz olurdu" [14].

Qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə vətən müharibəsinin gedişində həyata keçirilən hərbi əməliyyatlar, eləcə də tətbiq olunan üsul və vasitələr hərbi tariximizdə çox böyük yeniliklər kimi yadda qaldı və “bu gün 44 günlük müharibə dünyanın aparıcı ölkələrinin baş qərargahlarında öyrənilir” və bu təcrübədən örnək kimi istifadə olunur.

Uğurlu informasiya siyasəti

İkinci Qarabağ savaşının gedişində erməni diasporu və Azərbaycanı istəməyən beynəlxalq qüvvələrin səyi ilə dünyanın müxtəlif KİV-lərində Azərbaycana qarşı yalan, dezinformasiyalarla, qarayaxmalarla dolu xəbərləri, yayan, tirajlayan ikinci cəbhə açılmışdı. Hərbi əməliyyatlarla bərabər informasiya mübarizənin vacibliyi də mühüm əhəmiyyət daşımağa başladı. Belə bir məqamda Azərbaycan prezidenti informasiya mübarizəsinin də başına keçərək dünyanın aparıcı media vasitələri ilə Azərbaycanın haqq səsini, savaşa bağlı həqiqətləri dünya ictimaiyyətinin nəzərinə çatdırdı. Prezident media savaşına qoşulmasını özü belə izah edir: “Deyərdim ki, bu da bir növ bədahətən oldu. Çünki döyüş əməliyyatlarının ilk günlərindən dünya mediasında – həm Rusiya, həm Qərb mediasında, həm də qonşu ölkələrdə bu münaqişəyə maraq yüksək idi. Mən bütün müraciətlərə cavab verməyə razılaşırdım, çünki vəziyyət barədə həqiqəti – nələr baş verdiyini, münaqişənin səbəblərinin nədən ibarət olduğunu, kimin işğalçı və kimin işğal qurbanı olduğu barədə həqiqəti mümkün qədər çox ölkənin ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırmağı vacib hesab edirdim. Ona görə ki, bir sıra ölkələrdə yetərincə effektiv olan erməni təbliğatı və erməni diaspor təşkilatları onilliklər ərzində bu münaqişə barədə yalan təsəvvür yaradırdılar. Hətta hərbi əməliyyatların başlanğıcına və bəzi ölkələr tərəfindən qəbul edilmiş qərarlara nəzər salsaq, onlar, sadəcə, heç bir məntiqə uyğun gəlmir”[14].

Ölkə prezidentinin 44 gün ərzində xarici informasiya kanallarına ingilis, rus və türk dillərində verdiyi 30-a yaxın müsahibələrdə ölkəmizə qarşı yönəlmiş ittihamları və feyk xəbərləri tutarlı faktlarla və dərin məntiqlə ifşa etdi. Ermənistanın işğalçılıq siyasətinin mahiyyətini açıb göstərirdi. Ölkə rəhbərinin verdiyi müsahibələr *CNN International*, “BBC News”, “Sky News”, ARD, “Əl-Cəzirə”, “Əl-Ərəbiyə”, “Euronews”, “CNN-Türk”, “Rossiya 1”, “TRT Haber” Kanal 24, TASS informasiya agentliyi, Fiqaro və s. kimi transmedia qurumlarında öz əksini tapırdı. Prezidentin istər televiziya kanallarına, istər müxtəlif informasiya agentliklərinə və qəzetlərə verdiyi müsahibələr bir neçə aspektdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. Qarabağ haqqında həqiqətlərin söylənməsi, mövcud durum və regiondakı geosiyasi vəziyyət, erməni yalanlarının ifşa edilməsi, həqiqətlərin çatdırılması, xarici kütləvi informasiya vasitələrinin problemə yanlış və qərəzli yanaşmasının ifşası baxımından bunlar çox əhəmiyyətli idi[15].

Verilən müsahibələrdə Azərbaycan prezidentinin yeni keyfiyyətləri, yeni tərəfləri ortaya çıxdı. Dünya ictimaiyyəti üçün yeni olan bu keyfiyyətlər informasiya blokadasının dağılmasında, eləcə də Azərbaycan xalqının və dövlətinin müsbət imicinin formalaşmasında böyük rol oynadı. Ölkə başçısının dörd dildə (Azərbaycan, türk, ingilis və rus) sərbəst şəkildə jurnalistlərin suallarını cavablandırması, hətta jurnalistlərin özlərini belə təəccübləndirmişdi. Böyük Britaniyadan olan jurnalist A.Tattersal mətbuat konfransında bildirdi ki, 25 ildir jurnalistika ilə məşğuldur, amma hər hansı Prezidentin dörd dildə bu cür mətbuat konfransı keçirməsinin şahidi olmayıb. O, Prezidentin rekorda imza atdığını dilə gətirdi [15]. Tanınmış jurnalist və media eksperti E.Şıxlı haqlı olaraq qeyd edirdi ki, “Vətən Müharibəsi, II Qarabağ savaşı dövründə özü (Azərbaycan prezidenti İ. Əliyev – A.Ə.) həm hərbi, həm informasiya savaşında sinəsini qabağa verdi və müsahibələr verərək həqiqətləri dünyaya çatdırdı. Müsahibə verəndə də hər jurnalistin dilində danışdı. Yəni ingiliscə, rusca, Anadolu türkcəsində danışdı, öz dilimizdə danışdı. Yəni Prezident öz təmsalında bu ölkənin üzünü, simasının nədən ibarət olduğunu göstərdi. Xarici media qarşılarında ermənilərin bizim haqqımızda yaratdığı təəssüratın tam tərsini gördülər. Həm müasirdir, həm millidir, həm öz dinini, imanını bilən adamdır. Bütün sualları da doğru düzgün bildiyi üçün hamısının cavablarını verib yerində otuzdurdu. Prezidentin informasiya savaşını uğurlu hesab etmək olar, bu həm hərbi savaş idi, həm də informasiya savaş” [15].

Sonda onu qeyd edək ki, ölkə prezidentinin müharibənin gedişində istər hərbi sahəsində, istərsə də diplomatiya və informasiya sahəsində atdığı düzgün addımlar və qəbul etdiyi qərarlar qələbənin təmin olunmasında böyük rol oynadı. 44 günlük vətən müharibəsi öz xalqının lideri kimi onun yeni keyfiyyətlərini də üzə çıxardı. O bu müharibədə dövlət xadimi, siyasi istedad sahibi, hərbi strateq kimi xalqımızın, eləcə də dünya ictimaiyyətinin gözümüzdə daha da ucaldı. Onun təhsili, təcrübəsi, gördüyü işlər və şəxsi keyfiyyətləri imkan verdi ki, bizə qələbə sevincini yaşatsın, xalqının başını ucaltsın.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan və Belarus prezidentlərinin mətbuat üçün bəyanatları. <https://president.az/articles/10432/print>
2. İlham Əliyevin Münxen qələbəsi: erməni baş nazirin növbəti iflası. <http://newtimes.az/az/processes/trends/6398/>
3. İlham Əliyev şok gizlinləri açdı: Aprel döyüşündən sonra Vyanada otağa girən kimi mənə... <https://azsabah.com/ilham-eliyev-sok-gizlinleri-acdi-aprel-doyusunden-sonra-vyanada-otaga-giren-kimi-mene/>
4. K.Adigözəlov. Cənubi Qafqaz Tovuz hadisələrindən sonra: yeni geosiyasi-hərbi və geoiqtisadi trendlər. Xalq qəzeti 2020.- 6 sentyabr.- S.3.

5. Qələt eləmişən, təxribat törətmisən, cinayət törətmisən,- cavab ver buna" — Prezidentdən SƏRT ÇIXIŞ<https://avrasiya.info/xeberler/8183-qelet-elemisen-texribat-toretmisen-cinayet-toretmisen-cavab-ver-buna-prezidentden-sert-cxs.html>
6. **Q.H.Məmmədov.** II Qarabağ müharibəsində qələbə həm də Azərbaycan diplomatiyasının geosiyasi meydanda və informasiya müharibəsində böyük uğurudur. <http://newtimes.az/az/relations/7340/>
7. Bakı sammiti: Azərbaycan diplomatiyasının Qoşulmama Hərəkətində növbəti böyük uğuru. <http://newtimes.az/az/experts/6306>
8. İlham Əliyev Bakıda Hərbi Qənimətlər Parkının açılışında iştirak edib. <https://president.az/articles/51067>
9. İlham Əliyevin Fransanın "Figaro" qəzetinə müsahibəsi. <https://president.az/articles/44170>
10. Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin nitqi (25 iyun 2012-ci il) // Xalq qəzeti. - 2012.-26 iyun. - № 139
11. A. Turan, Hər şey "nöqtə"dən başladı. "Xalq qəzeti" 2 Oktyabr 2020-ci il.
12. Prezident: Bu 17 il ərzində demişdim ki, əgər məsələ sülh yolu ilə həll olunmasa, bunu hərbi yolla həll edəcəyik. <https://nuhcixan.az/news/siyaset/37694>
13. Prezident: "Hanı o xəritələr? Hamısı məhv edildi" <https://sputnik.az/20201125/Prezident-Han-o-xritlr-Hams-mhv-edildi-425557839.html>
14. İlham Əliyevin Rusiyanın nüfuzlu "Nasionalnaya oborona" jurnalına müsahibəsi <https://president.az/articles/53199>.
15. T. Qafarlı. Yeni informasiya strategiyası - "Yol xəritəsi" necə cızılır? – TƏHLİL. <https://hafta.az/yeni-informasiya-strategiyasi-yol-xeritesi-nece-cizilir-tehlil-301501-xeber.html>